

Det gör skillnad vilka som styr

**Rikard Allvin
Vilgot Österlund**

Sammanfattning

- De ekonomiska klyftorna ökar i Sverige. Sedan 1980-talet, då Sverige var ett av världens mest jämlika länder, har klyftorna vuxit i princip oavbrutet. Den rikaste tiondelen av befolkningen drar ifrån, och tiondelen med lägst inkomster halkar efter. Skillnaden mellan de som har det bra och det som har det dåligt ställt blir större och större.
- Samtidigt som klyftorna växer har plånbokens betydelse för tillgång till god vård, skola och omsorg ökat. Allt fler tecknar privata sjukförsäkringar för att ta sig runt vårdköerna och ruttjänster får täcka upp där hemtjänsten inte räcker till. Att plånboken får större betydelse ökar behovet av en omfattande fördelningspolitik.
- Mot bakgrund av ökade klyftor och att tillgången till välfärd i allt högre grad avgörs av plånbokens tjocklek granskar denna rapport statsbudgetens effekt på de ekonomiska klyftorna.
- Vår genomgång visar, med stöd av beräkningar från SCB, att Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet är den enda budgetkonstellation som har minskat klyftorna under perioden 2014–2022. Alla andra budgetkonstellationer ger mer till den rikaste tiondelen än den fattigaste tiondelen.
- En aktiv fördelningspolitik kräver en stark vänster. Men det kräver också att fördelningspolitiken beaktar klimatkrisen och sker i en helt annan takt än tidigare.
- Behovet av en skatteåterställning är uppenbart. De ökande inkomstklyftorna skadar samhället samtidigt som investeringsbehovet i samhället är enormt. Vi föreslår en skatteåterställning för minskade klyftor och en stärkt välfärd.

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING 3

INLEDNING 5

1. BAKGRUND 7

- 1.1. VÄXANDE EKONOMISKA KLYFTOR 7
- 1.2. PLÅNBOKENS ÖKADE BETYDELSE 8
- 1.3. FÖRÄNDRADE VILLKOR FÖR EN AKTIV FÖRDELNINGSPOLITIK 9
- 1.4. ALLIANSENS TID VID MAKTEN GAV MEST ÅT DE RIKA 9
- 1.5. TURBULENT OMVÄRLDSLÄGE OCH KAOTISK PARLAMENTARISK SITUATION 10
- 1.6. METOD OCH AVVÄGNINGAR 10

2. RESULTAT 12

- 2.1. 2016 – SATSNINGAR PÅ PENSIONÄRER OCH BEGRÄNSNING AV SKATTEREDUKTIONER 12
- 2.2. 2018 – VALÅR MED STUDENTER, BARNFAMILJER OCH PENSIONÄRER I FOKUS 14
- 2.3. 2019 – SKATTEREDUKTIONERNAS ÅTERKOMST 15
- 2.4. 2020 – VÄRNA DE RIKA OCH SLOPA VÄRNSKATTEN 16
- 2.5. 2022 – ALLT ÅT ALLA 17
- 2.6. ANDRA REFORMER VÄRDA ATT NÄMNA UNDER 2015–2022 18
- 2.7. EN JÄMFÖRELSE MELLAN MANDATPERIODER – MER OMFÖRDELNING 2015–2018 18
- 2.8. JÄMFÖRELSE MELLAN BUDGETSAMARBETEN – S, MP OCH V PRIORITERAR DEM MED LÄGRE INKOMST 19
- 2.9. CORONAPANDEMINS EFFEKTER PÅ GINIKOEFFICIENTEN 21

3. ANALYS 22

- 3.1. SAMARBETE VÄNSTERUT GER STARKARE FÖRDELNINGSPOLITIK 22
- 3.2. KLYFTORNA MINSKAR STUNDTALS – MEN LÅNGSAMT 22
- 3.3. HÖG TID FÖR SKATTEÅTERSTÄLLNING 23

4. SLUTSATS 25

KÄLLFÖRTECKNING 28

RIKARD ALLVIN
ÄR SAMHÄLLSVETARE
OCH ARBETAR
SOM FRISTÅENDE
UTREDARE.

VILGOT ÖSTERLUND
JOBBAR SOM
DATAANALYTIKER
OCH ÄR UTBILDAD
STATISTIKER.

KATALYS RAPPORT
NO. 107.

GRAFISK FORM-
GIVNING & OMSLAG:
JESPER WEITZ.

SÄTTNING:
PETTER EVERTSEN.

TRYCK: KOMMUNALS
VAKTMÄSTERI,
STOCKHOLM, 2022.

Inledning

”Nu bryter vi regeringens fortsatta skattesänkningar, vi byter bort dem mot samhällsinvesteringar.”

Stefan Löfven, sommartal,
augusti 2014¹

De ekonomiska klyftorna ökar i Sverige. Denna mening hade kunnat inleda i princip vilket årsbokslut som helst under de senaste trettio åren. Vårt land, som år 1980 var världens mest jämlika, har förändrats. Sverige är idag ett av de länder med snabbast växande klyftor i hela OECD-området. Att inkomstklyftorna ökar är en utveckling som också syns i våra nordiska grannländer. Men allra snabbast går det här, hos oss.

Det är ett problem. Jämlikhet är av stor betydelse för många delar av samhället. Med högre jämlikhet följer en högre grad av tillit i samhället, en tillit som inte bara är avgörande för hälsan utan för en lång rad andra välfärdsindikatorer likväl som för en bättre fungerande demokrati och lägre brottslighet.² När klyftorna ökar är det således inte bara negativt för alla de enskilda som drabbas, utan också för samhället som helhet.

Efter åtta år av alliansstyre präglad av skattesänkningar, avreglering och nya skattereduktioner blev Socialdemokraterna år 2014 in i Rosenbad med ett uttalat uppdrag – att vända utvecklingen: ”Klyftorna som drar isär Sverige ska minska, mellan män och kvinnor, mellan storstad och landsbygd, mellan svenskfödd och invandrad, mellan rik och fattig och mellan gammal och ung.”³

Den gamla valsloganen ”Alla ska med” hade förvisso övergivits, men av den socialdemokratiska retoriken att döma rådde det inget tvivel om att minskade klyftor var ett av partiets stora vallöften.

Men Socialdemokraterna fick inte arbeta ostört. Deras reformiver, verklig eller inte, drabbades av bakslag. Under partiets tid vid makten har Sverige och resten av världen fått hantera en fruktansvärd pandemi, med påtagliga konsekvenser för ekonomin i allmänhet och de socioekonomiska klyftorna i synnerhet. Ett krig har än en gång brutit ut i Europa genom Rysslands folkrättsvidriga invasion av Ukraina. Och klimatkrisen och krisen för biologisk mångfald har intensifierats ytterligare.

Dessa kriser till trots är det dock främst det parlamentariska läget som komplicerat Socialdemokraternas reformmöjligheter. Decemberöverenskommelsen undvek nyval, men skrotades snabbt. Januariavtalet tog vid med för Socialdemokraterna kostsamma politiska eftergifter, men skrotades även den. Otaliga talmansrundor senare och ett koalitionsparti fattigare regerar Socialdemokraterna vidare – men återigen på oppositionens budget. Under åtta år har partiet tvingats till nya samarbeten och långtgående överenskommelser för att behålla makten.

Har det gått att infria de fördelningspolitiska löftena under denna period? År 2014 gjorde Katalys ett bokslut över alliansregeringens tid vid makten. Rapportens titel, *Mest åt de rika*,

1. Helmerson, Katarina. Ökade klyftor i fokus i Löfvens sommartal. Sveriges Radio. 2014-08-10.

2. Jämlikhetskommissionen. *SOU 2020:46. En gemensam angelägenhet*. s. 130.

3. Socialdemokraterna. *Valmanifest 2014*. s. 9.

sammanfattade koncist de fördelningspolitiska effekterna över tid. Så, gick det då bättre för Socialdemokraterna? Har den socialdemokratiskt ledda regeringsperioden inneburit ett skifte

mot minskade klyftor och ökad sammanhållning? Och vilken samarbetspartner var i sådana fall avgörande?

Det är några av de frågor vår rapport försöker att besvara.

1. Bakgrund

Innan vi ger oss i kast med den fördelningspolitiska analysen av budgetåren 2015–2022 behövs ett visst sammanhang. Socialdemokraternas intåg i Rosenbad år 2014 skedde efter åtta år med alliansstyre, där ett flertal reformer fått stora effekter på den svenska samhällsekonomin. Det var en tid då inkomstklyftorna ökade, men också en period då den svenska välfärdsstaten genomgick en genomgripande förändring. Under den tid som Socialdemokraterna sedan dess har styrt Sverige har ett flertal olika kriser och utmaningar – flyktingvåg, pandemi, krig och inte minst klimatkrisen – omkullkastat förutsättningarna för mycket av den fördelningspolitik Stefan Löfven och hans parti gick till val på.

1.1. Växande ekonomiska klyftor

Det är ingen hemlighet att inkomstskillnaderna har ökat i Sverige under de senaste 40 åren. År 1980 var Sverige ensamt i världen om att ha en ginikoefficient för disponibel inkomst, ett mått som används för att mäta ekonomisk jämlikhet, på under 0,2.⁴ Idag är samma siffra över 0,3.⁵ En markant ökning, som förvisso innebär att Sverige fortsatt är ett relativt jämlikt land, men med en utveckling som går åt fel håll, och har gjort så under lång tid. Vissa grupper har kunnat se sina inkomster och tillgångar öka ordentligt. Inom andra grupper har inkomsterna bara ökat marginellt.

Parallellt med denna utveckling har många verktyg för inkomstutjämning slopats. Fastighetsskatt, förmögenhetsskatt, bolagsskatt och värnsskatt är bara några exempel på skatter som antingen slopats helt eller sänkts under de senaste decennierna. Samtidigt har möjligheterna för den som kan avvara en del av sin inkomst till sparande eller konsumtion sällan varit så goda. Vill du investera dina pengar på börsen får du en förmånlig beskattning på investeringssparkontot. Vill du i stället satsa på ditt boende eller underlätta vardagslivet finns omfattande möjligheter till kostnadssubventioner genom rot- och rutavdraget, något som Katalys tidigare visat i rapporten *Avdragskalaset*⁶. Genom en rad reformer har de med högst inkomst och sparat kapital gynnats medan andra inkomstgrupper lämnats efter.

Diagram 1 visar genomsnittlig disponibel inkomst per konsumtionsenhet, per decilgrupp sedan år 1991 och framåt. Decilindelningen baseras på inkomst, där decilgrupp 1 består av den tiondel av befolkningen med lägst inkomster och decilgrupp 10 består av den tiondel av befolkningen med högst inkomster.

Den genomsnittliga årsinkomsten i decilgrupp 1 var år 1991 78 500 kronor. År 2020 hade inkomsten i samma grupp stigit till 103 000 kronor, en ökning med 31,2 procent eller 24 500 kronor. I decilgrupp 10 har inkomsten under samma tid ökat med 129,5 procent eller 458 600 kronor, från 354 000 kronor till 812 600 kronor. Den procentuella

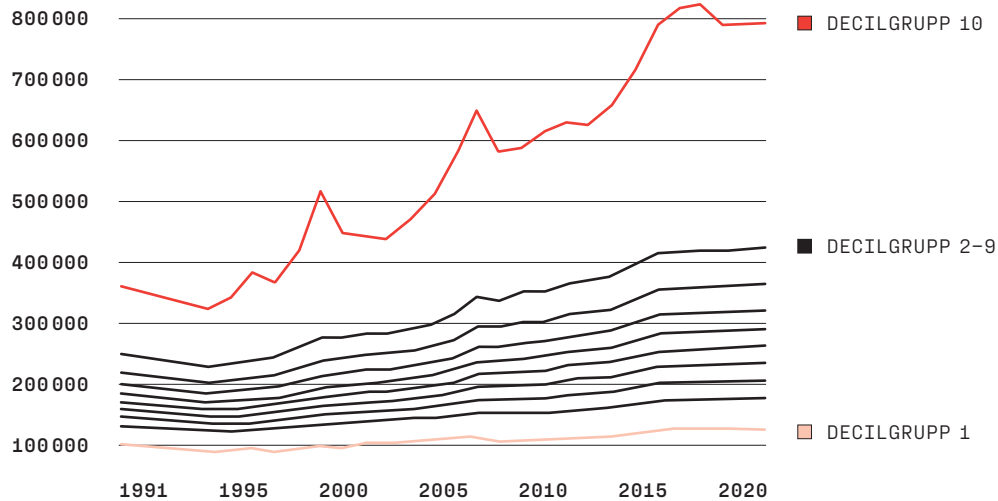
4. Waldenström, Daniel. Perspektiv på den ekonomiska ojämlikheten i Sverige. *Ekonomisk Debatt*, 48(4), 2020.

5. SCB.

6. Allvin, Rikard och Österlund, Vilgot. *Avdragskalaset*. Katalys no. 105. 2022.

DIAGRAM 1.

Genomsnittlig disponibel inkomst per konsumtionsenhet, per decilgrupp över tid.⁷

ökningen har alltså varit fyra gånger högre hos den tiondel av befolkningen med högst inkomst, jämfört med den tiondel med lägst inkomst. I kronor räknat har inkomstökningen för den rikaste tiondelen varit nästan 19 gånger högre.

1.2. Plånbokens ökade betydelse

Vad som kanske är allvarligast med denna utveckling är att den skett under en tid där plånbokens storlek ökat i betydelse. En omfattande välfärdsstat, med likvärdig vård och skola, kan kompensera för de inkomstklyftor som finns i samhället i övrigt. Men i Sverige har inte bara klyftorna i disponibel inkomst ökat – välfärdsstatens omfattning har också drastiskt minskat. Tillgången till god vård, omsorg och utbildning är inte längre garanterad.

Äldreomsorgens finansieringsnivå har minskat med mer än 20 miljarder kronor mellan år 2002 och 2019.⁸ Under

2000-talet minskade antalet äldreboendeplatser med 25 procent, samtidigt som även hemtjänstens täckningsgrad minskade.⁹ I nedskärningarnas kölvatten har marknaden klivit in, en utveckling som premierats av staten genom förmånliga skattereduktioner för hushållsnära tjänster. När samhällets omsorg brustit har plånboken kunnat kompensera, men tillgången till god omsorg på äldreboenden och i hemmet genom hemtjänsten avgörs i betydligt högre grad än tidigare av plånbokens storlek.

Inom vården har det blivit allt vanligare att teckna en privat sjukförsäkring för att kringgå de långa vårdköerna. En sådan försäkring ger snabb tillgång till vård, många gånger på samma privata kliniker där andra medborgare väntar på sin tur via den offentliga vårdkön. Innehavare av en sådan försäkring får snabbare vård, trots att mycket tyder på att gruppen som helhet har bättre hälsa än befolkningen i övrigt.¹⁰ Modellen åsidosätter inte bara principen om vård på lika villkor och efter behov, utan

7. scb.

8. Plesner, Åsa. Budget ur balans – En granskning av äldreomsorgens ekonomi och arbetsmiljö. Arena Idé. 2020.

9. SOU 2020:46, s. 404–406.

10. Vårdanalys. Privata sjukvårdsförsäkringar – Ett kunskapsunderlag om möjliga konsekvenser för patienter och medborgare. Rapport 2020:3.

skapar ett parallellt vårdssystem för de som har råd och möjlighet att bruka privata sjukvårdsförsäkringar.¹¹

Storleken på plånboken är återigen avgörande.

I skolan, ett av välfärdsstatens viktigaste fundament, har likvärdigheten minskat¹² och segregationen ökat.¹³ Den som har råd och möjlighet att välja ”rätt” i valfrihetskarusellen kan säkra sina barns tillgång till bättre utbildning, medan andra barn väljs bort.¹⁴ Den som har en större plånbok kan ytterligare stärka sina barns möjlighet att ”lyckas” i skolan genom att anlita privat läxhjälp, något som tidigare under ett antal år, men inte längre, subventionerades av staten via rutavdraget.

På område efter område har välfärdsstaten urholkats. Där problemen blivit som tydligast kan den som har råd köpa tilläggstjänster från marknaden för att kompensera för välfärdsstatens brister. Inkomstklyftorna har sedan 1990-talet vuxit snabbare i Sverige än i något annat OECD-land¹⁵, samtidigt som marknadiseringen och välfärdsstatens tillbakagång ökat betydelsen av storleken på plånboken. Behovet av en aktiv fördelningspolitik är större än på länge.

1.3. Förändrade villkor för en aktiv fördelningspolitik

Det är dock inte bara plånbokens ökade betydelse som påverkar behovet och förutsättningarna för en aktiv fördelningspolitik. Den pågående klimatkrisen och krisen för biologisk mångfald innebär att den svenska ekonomin kommer att behöva anpassa sig till en situation där fördelningspolitiken inte ohämmat kan bidra till ökad miljöpåverkan – åtminstone inte om vi avser att nå våra klimat- och miljömål. Ska Sverige

exempelvis respektera Parisavtalet och verka för att begränsa uppvärmningen till 1,5 grader behöver våra utsläpp minska med 21 procent – bara i år (2022).¹⁶ Det innebär att en politik för minskade klyftor måste bedrivas i en samhällsekonomisk kontext där ekonomins påverkan på miljö och klimat snabbt minskar. I ett sådant sammanhang påverkas även konsumtionen, vars växthusgasutsläpp ökade med sex procent i Sverige mellan åren 2014 till 2017.¹⁷

Att således bekämpa de växande klyftorna genom att ge mer ”åt alla”, men mest åt de inkomstgrupper med lägst inkomst, är inte långsiktigt hållbart, särskilt med tanke på att Sveriges klimatutsläpp ökade med fyra procent under år 2021.¹⁸ Mycket talar i stället för att en effektiv fördelningspolitik i dagens läge, i något som närmast kan liknas med en Robin Hood-anda, behöver ta från de rika och ge till de fattiga. Det är en slutsats som kan vara värd att beakta när vi studerar hur respektive budget har påverkat plånboken hos olika inkomstgrupper i samhället.

1.4. Alliansens tid vid makten gav mest åt de rika

Den ekonomiska politik som präglade Sverige under Alliansens tid vid makten kan knappast beskrivas som direkt influerad av Robin Hood. Snarare tvärtom. När Katalys år 2014 gjorde bokslut över Moderaternas, Centerpartiets, Liberalernas (då Folkpartiet) och Kristdemokraternas tid vid makten framgick att alliansregeringens mest betydelsefulla reformer främst gynnat dem med högst inkomster i samhället. Med grund i statistik från SCB fann rapporten, författad av Erik Hegelund

11. Lapidus, John. *Privata sjukvårdsförsäkringar bryter mot lagen*. Katalys no. 84. 2020.

12. OECD. *Equity in education – Breaking down barriers to social mobility*. 2018.

13. Skolverket. *Analyser av familjebakgrundens betydelse för skolresultaten och skillnader mellan skolor*. Rapport 467. 2018.

14. Fjellman, Anna-Maria. *School choice, space and geography of marketization – Analyses of educational restructuring in upper secondary education in Sweden*. Doktorsavhandling. Göteborgs universitet, 2019.

15. Holmín, María. OECD: *Svensk ekonomi stark men klyftorna ökar*. SVT. 2017-02-08.

16. Eriksson, Sofia. Forskare: *Sverige behöver minska utsläppen med 21 procent i år*. *Ny Teknik*. 2022-04-27.

17. SCB. *Miljöpåverkan från konsumtion – ny officiell statistik*. 2019-11-19.

18. Naturvårdsverket. *Sveriges klimatutsläpp ökade med fyra procent under 2021*. *Pressmeddelande*, 2022-06-22.

och Daniel Suhonen, att alla inkomstgrupper i samhället fått ungefär lika stor procentuell ökning av sin disponibla inkomst. Men i kronor räknat, så kallad nominell förändring, innebar det att samhällets höginkomsttagare fått en betydligt större del av kakan – uppemot 25 gånger mer än de fattigaste – och att inkomstklyftorna ökat som ett resultat av alliansens förda politik år 2006–2014.¹⁹

De så kallade valfrihetsreformer som genomfördes under alliansregeringens två mandatperioder vid makten omvandlade den svenska välfärdsmodellen i riktning mot en mer liberal modell.²⁰ De omfattande skattesänkningarna innebar att den offentliga välfärdens resurser minskade dramatiskt. Ett av fördelningspolitikens mest effektiva verktyg, den offentliga välfärden, hade således skadeskjutits när Socialdemokraterna och Miljöpartiet presenterade sin första gemensamma budget, hösten 2014.

1.5. Turbulent omvärldsläge och kaotisk parlamentarisk situation

Innan vi går vidare med granskningen bör det också nämnas under vilka förutsättningar och i vilket sammanhang dessa budgetar förhandlats. När Socialdemokraternas partiledare Stefan Löfven bildade regering efter valet 2014 föll hans första budget. Kort därefter hotade han med att utlysa nyval. Efter ett antal politiska turer föddes decemberöverenskommelsen, där sex av åtta riksdagspartier (regeringen plus alliansen) enades om att låta den största konstellationen regera i minoritet och få igenom sin budget. Även efter valet 2018 föll regeringens budget till fördel för

Moderaternas och Kristdemokraternas alternativ, som stöddes av Sverigedemokraterna. Budgetnederlaget och regeringskrisen följdes av januariavtalet mellan S–MP-regeringen samt Centerpartiet och Liberalerna. Socialdemokraterna fick förhandla budget med en ny konstellation.

Efter att januariavtalet spruckit under år 2021 förlorade den nya statsministern Magdalena Andersson i sin tur en budgetomröstning och har under år 2022 fått regera på ett budgetförslag från Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna. Det parlamentariska läget har således försvårat regeringsperioden 2014–2022 på ett sätt som resulterat i ett antal olika budgetuppgörelser och även att regeringen vid tre tillfällen tvingats regera på oppositionens budget.

Vid sidan av det turbulenta parlamentariska läget i Sveriges riksdag har de två regeringsperioder som granskats, särskilt den senaste, präglats av flera stora kriser. Coronapandemin innebar en sällan skådad ansträngning för såväl den svenska ekonomin som sjukvården, och resulterade i tusentals tragiska dödsfall och periodvis nedstängning av flera delar av samhället. Krig rasar återigen i Europa efter Rysslands folkrättsvidriga invasion av Ukraina. Och, även om det måhända inte tilldragit sig lika stor uppmärksamhet, så pågår klimatkrisen och förlusten av viktiga ekosystem i fortsatt oförminskad takt.

1.6. Metod och avvägningar

Den här rapporten behandlar mandatperioderna 2014–2018 och 2018–2022 och granskar budgeten för varje år utifrån dess fördelningspolitiska effekter. Vi har tagit hjälp av SCB, som med sin

19. Hegelund, Erik och Suhonen, Daniel. *Mest åt de rika – Fördelningsstudie av Alliansregeringens politik 2006–2014*. Katalys no. 12. 2014.

20. Allelin, Majsa et al. *Välfärdsmodellens omvandling: det privata kapitalets utvidgning i den offentliga sektorn*. Katalys no. 56. 2018.

mikrosimuleringsmodell FASIT kan analysera och beräkna hur förändringar i skatteregler, avgifter och transfererings-system påverkar hushållens ekonomi. En ny budgets effekt på hushållens ekonomi fås genom att göra en simulering med de regler som gäller för den nya budgeten och en simulering med de regler som gällde i föregående budget. Därefter kan man för varje enskilt hushåll i simuleringen beräkna den nya budgetens påverkan genom att jämföra hushållets ekonomi utifrån de två budgetsimuleringarna. Ett förenklat exempel lyder som följer: anta att skatten förra året var 35 procent och att den i årets budget sänks till 30 procent. Om din inkomst är 100 kronor kommer du få 70 kronor efter skatt med den nya budgeten. Hade förra årets budget fortsatt gälla skulle du betalat 35 procent i skatt och behållit 65 kronor själv. Budgetens effekt på din ekonomi är i detta förenklade exempel alltså 5 kronor.

SCB:s beräkningar är gjorda på måttet disponibel inkomst per konsumtionsenhet, ett mått som tar hänsyn till varje hushålls sammansättning och hur många som ingår i det. Måttet tolkas på individnivå, men utgår från hushållets totala disponibla inkomst och viktas sedan beroende på hur många personer som ingår i hushållet, i så kallade konsumtionsenheter. En ensamboende vuxen räknas som 1 konsumtionsenhet. Två sammanboende vuxna kan antas få vissa stordriftsfördelar och beräknas som 1,51 konsumtionsenheter, till exempel blir förmodligen inte hyran dubbelt så hög bara för att det bor två i lägenheten.²¹

För att exemplifiera kan vi anta två hushåll där den disponibla inkomsten – inkomsten efter skatt – i respektive hushåll är 300 000 kronor. Det ena hushållet är ett singelhushåll, en konsumtionsenhet, och det andra består av två sammanboende vuxna, 1,51

konsumtionsenheter. Den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet i det första hushållet blir 300 000 kronor, eftersom hushållet endast består av en konsumtionsenhet. För personerna i det andra hushållet blir den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet $300\,000/1,51 = 198\,675$ kronor.

Ett vanligt mått för att mäta inkomstskillnader är den redan nämnda ginikoefficienten. Ginikoefficienten kan anta värden mellan 0 och 1, där ett värde på 0 innebär att alla invånare har samma inkomst och ett värde på 1 innebär att en invånare har alla inkomster. Vi använder ginikoefficienten för att få en uppfattning om budgeten har haft en minskande eller ökande påverkan på de ekonomiska skillnaderna.

Det här sättet att granska budgeten för varje år medför vissa begränsningar. Statsbudgeten är långtifrån den enda faktor i samhället som påverkar jämlikheten. Inkomstklyftorna kan därigenom öka, även om en enskild budget har starka fördelningspolitiska förtecken. FASIT-simuleringen har i sig vissa begränsningar, och effekten som mäts är i slutänden resultatet i plånboken för varje inkomstgrupp. En generell skattesänkning, som kanske framför allt gynnar höginkomsttagare, skulle teoretiskt kunna medföra så kallade dynamiska effekter som i sin tur får en långsiktigt positiv effekt på inkomstfördelningen i samhället. Sådana effekter kan dock inte mätas eller synliggöras via denna metod.

Trots dessa begränsningar ger FASIT-simuleringen ett resultat som är tydligt och som, genom att olika politiska partier förhandlat separata budgetar under den granskade perioden, också kan jämföras sinsemellan. Vill man granska de fördelningspolitiska effekterna av olika statsbudgetar under den här perioden anser vi att det här, trots bristerna, är det minst dåliga sättet.

21. SCB.
Att jämföra
inkomster
för hushåll.
2016-10-06.

2. Resultat

”Man [Alliansen] drev en politik som medvetet gick ut på att personer med låga inkomster skulle få det sämre och personer med höga inkomster skulle få det bättre [...] Alla budgetar som jag la under mina år som finansminister, förutom när vi avskaffade värnskatten, drev i motsatt riktning.”

Magdalena Andersson (S),
statsminister, 13 juni 2022²²

Diagram 2 visar respektive budgets förändring av ginikoefficienten. Ett positivt värde innebär att reformerna i den nya budgeten har minskat de ekonomiska klyftorna. Ett negativt värde innebär att reformerna i den nya budgeten har ökat klyftorna. För de flesta år har de reformer och förändringar som röstats igenom i budgeten totalt sett lett till minskade inkomstskillnader. Förenklat betyder det att reformerna i högre utsträckning gynnar dem med låg inkomst. Åren 2019 och 2020 genomförs däremot reformer som ökar inkomstskillnaden. År 2020 beslutades exempelvis att den så kallade värnskatten skulle avskaffas. Värnskatten var en statlig skatt för personer med höga inkomster. Kostnaden för att ta bort skatten beräknades till ungefär 6 miljarder.²³ Eftersom endast personer med höga inkomster betalade skatten var det också bara de som gynnades av att den slopades.

Budgetens påverkan på ginikoefficienten är bra för att få en övergripande bild av fördelningsspolitiken. Åren 2016,

2018 och 2022 sticker ut då omfördelningen var högre jämfört med övriga år. Likaså sticker 2019 och 2020 ut som de enda år då budgetförslagen innebar ökade ekonomiska klyftor i Sverige. Med hjälp av beräkningarna från SCB kan vi få en fördjupad bild av enskilda år och då se hur olika inkomstgrupper påverkats av budgeten. Mot bakgrund av den övergripande bilden i diagram 2 väljer vi att titta lite noggrannare på åren 2016, 2018, 2019, 2020 och 2022.

2.1. 2016 – satsningar på pensionärer och begränsning av skattereduktioner

Diagram 3 visar påverkan på hushållens ekonomi från 2016 års budget. Budgeten stöddes av Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Diagrammet är uppdelat efter inkomstdecil, där decilgrupp 1 består av den tiondel av befolkningen med lägst inkomster och decilgrupp 10 består av den tiondel av befolkningen med högst inkomster. I den vänstra delen av diagrammet visas den genomsnittliga procentuella förändringen i disponibel inkomst per konsumtionsenhet. I den högra delen visas den genomsnittliga förändringen i kronor, per år. Här är det värt att minnas att den nominella förändringen i kronor många gånger kan vara viktigare än den procentuella, eftersom inkomstklyftorna vid

22. Lundberg, Patrik. Statsministern: Vi ser hur de rikaste har dragit i väg. *Dagens Nyheter*. 2022-06-12.

23. Lennartsson, Rakel. Slopad värnsskatt största kostnaden i budgeten. *Omni*. 2019-09-18.

DIAGRAM 2.

Budgetens minskning av ginikoefficienten.

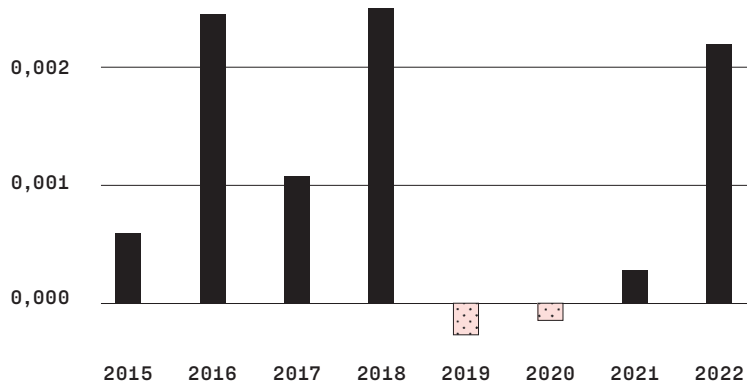

DIAGRAM 3.

Budgeten för 2016, påverkan på hushållens ekonomi efter inkomstdecil.

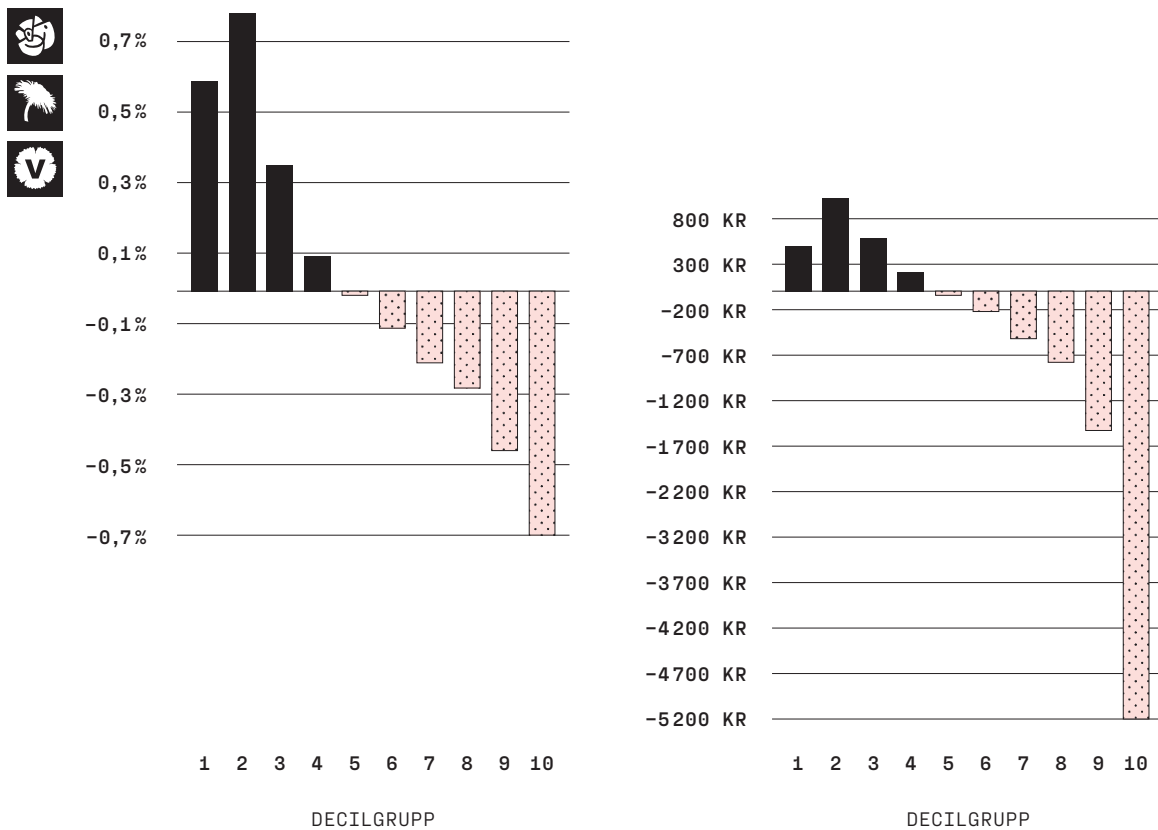
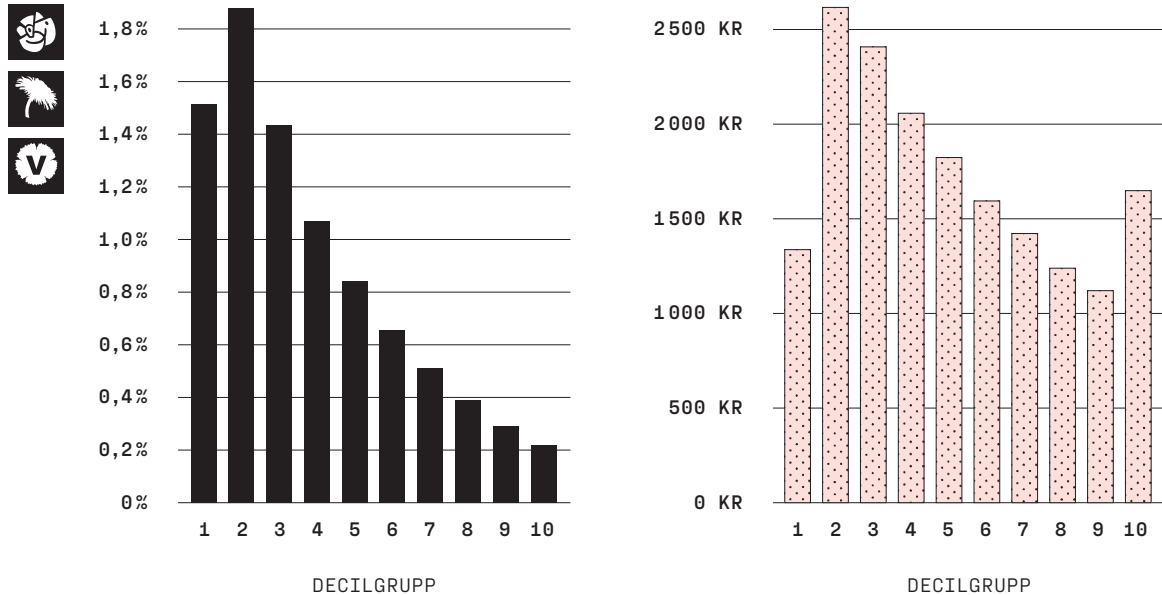

DIAGRAM 4.

Budgeten för 2018, påverkan på hushållens ekonomi efter inkomstdecil.

likvärdig procentuell ökning per inkomstdecil fortsätter att växa.

Av diagram 3 framgår att budgeten 2016 innebar en högre disponibel inkomst för decilgrupp 1–4. För högre inkomstgrupper innebar budgeten en lägre inkomst med störst minskning för dem med högst inkomst. Resultatet innebär att budgeten från 2016 omfördelade pengar från invånare med högre disponibel inkomst till dem med lägre disponibel inkomst.

Budgeten 2016 innebar bland annat sänkningar i olika typer av avdrag eller skattereduktioner. Jobbskatteavdraget trappas ner för inkomster över 600 000 kronor, maxtaket på 50 000 kronor i rutavdrag sänks till 25 000 kronor, subventionsgraden för rotavdrag sänks från 50 till 30 procent och avdragsrätten för gåvor till välgörenhetsorganisationer slopas. En lägstanivå för beskattning av investeringssparkonto införs, vilket innebär en höjning från 0,9 procent 2015

till en ny lägstanivå om 1,25 procent från och med 2016. Vidare beslutar regeringen även att inte räkna upp den nedre gränsen för att betala statlig inkomstskatt, vilket innebär att fler betalar statlig inkomstskatt 2016 jämfört med 2015. Alla dessa reformer ger mer pengar till statskassan, men påverkar framför allt människor med högre inkomster.

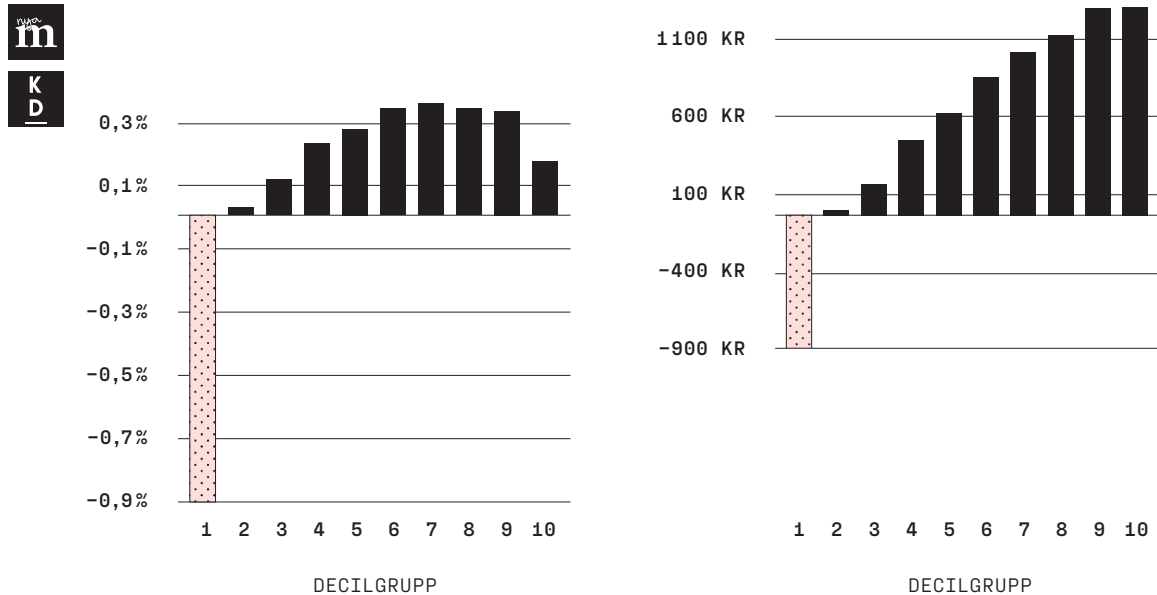
Budgeten innebär också en hel del satsningar, vilka främst är riktade mot människor med lägre inkomster. Skatten sänks för pensionärer, samtidigt som både grundnivån i föräldrapenningen och bostadstillägget för pensionärer höjs.

2.2. 2018 – valår med studenter, barnfamiljer och pensionärer i fokus

I diagram 4 visas budgetens påverkan på hushållens ekonomi för valåret 2018. Budgeten stöddes av Socialdemo-

DIAGRAM 5.

Budgeten för 2019, påverkan på hushållens ekonomi efter inkomstdecil.

kraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Vi ser en klassisk valårsbudget där alla inkomstgrupper får det bättre. Det finns dock ett tydligt fokus på grupper med lägre inkomst, då de genomgående får högre procentuell inkomstökning och i de flesta fall även större ökning i kronor jämfört med högre inkomstgrupper.

Det genomförs inga större skattehöjningar under året, men däremot flera viktiga satsningar. För studerande höjs studiebidraget (för både gymnasieelever och studenter) och gränsen för studiebidragets fribelopp justeras upp. För barnfamiljer höjs barnbidraget med 200 kronor och pensionärer får ett höjt grundavdrag. Regeringen genomför också en höjning av garantiersättningen för sjuk- och aktivitetsersättning.

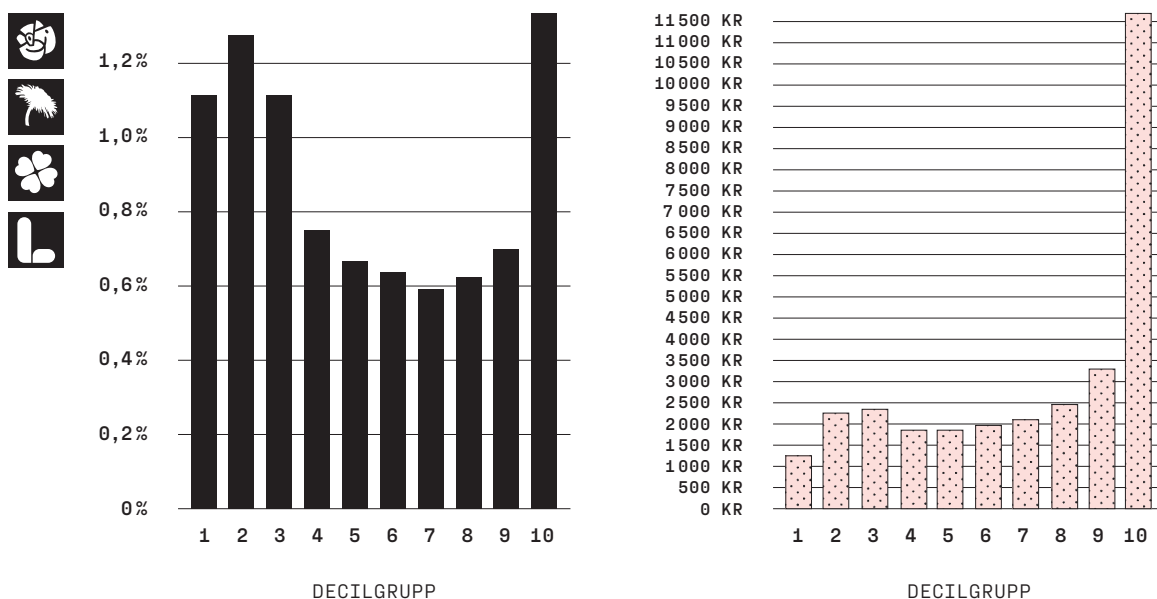
2.3. 2019 – skatte- reduktionernas återkomst

I diagram 5 visas budgetens påverkan på hushållens ekonomi för 2019. Budgeten lades fram av Moderaterna och Kristdemokraterna, men stöddes även av Sverigedemokraterna. Vi ser en budget som genomgående gynnar de med högre inkomster. Ju högre inkomst du har, desto mer gynnas du av 2019 års budget. Decilgrupp 1, dem i samhället med lägst inkomster, får en sänkning i disponibel inkomst med nästan 1 000 kronor. Samtidigt får decilgrupp 10, den tiondel av befolkningen med högst inkomster, en ökad disponibel inkomst med nästan 1 500 kronor. Helt enkelt en form av omvänd fördelningspolitik.

Bakgrunden till resultatet kan till stor del antas ligga i återinförandet och utökandet av de olika avdragsmöjligheter som minskades och

DIAGRAM 6.

Budgeten för 2020, påverkan på hushållens ekonomi efter inkomstdecil.

togs bort 2016. Jobbskatteavdraget utökas, avdragsrätten för gåvor till välgörenhetsorganisationer återinförs och rutavdraget utökas. I budgeten höjs även inkomstgränsen för statlig skatt och beskattningen av bensin och diesel justeras. Alla dessa reformer gynnar, ensidigt eller till största del, dem med höga inkomster. Samtidigt som en rad avdragsmöjligheter som gynnar höginkomsttagare återinförs slopas avdragsrätten för fackföreningsavgift.

2.4. 2020 – värna de rika och slopa värnskatten

I diagram 6 visas budgetens påverkan på hushållens ekonomi för 2020. Januariöverenskommelsen levererar sin första budget, och den stöds alltså av Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Centerpartiet och Liberalerna. Vi ser en budget som i kronor räknat gynnar decilgrupp 2–8,

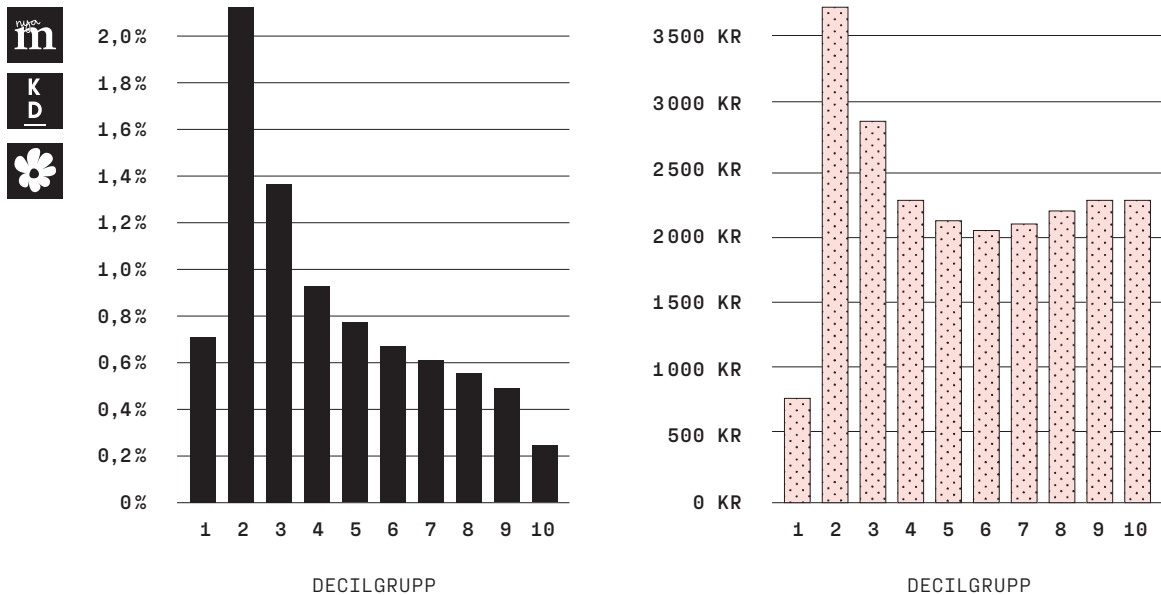
med en ökning i disponibel inkomst på omkring 2 000 kronor per år. Människor i decilgrupp 1 och 9 får i genomsnitt en ökning på ungefär 1 000 respektive 3 000 kronor. De stora vinnarna på 2020 års budget är dock höginkomsttagarna. De hemmahörande i decilgrupp 10 får i genomsnitt en ökning av sin disponibla inkomst med 11 000 kronor.

Den skeva fördelningen i 2020 års budget kan till största delen förklaras av en enskild reform – sloandet av värnskatten. Värnskattens avskaffande innebar cirka 6 miljarder i minskade skatteintäkter men gynnade endast dem med inkomster över 703 000 kronor.

År 2020 var finanspolitiskt sett ett expansivt år, med särskilt många åtgärder för att minska effekterna av coronapandemin. Det finns flera reformer som kan tänkas förklara att även andra inkomstgrupper än bara decilgrupp 10 får inkomstökningar. Redan innan

DIAGRAM 7.

Budgeten för 2022, påverkan på hushållens ekonomi efter inkomstdecil.

pandemin bryter ut höjs grundnivån för garantipension och skatten för pensionärer sänks. När pandemin väl bryter ut beslutas om en rad tillfälliga reformer. Bland annat slopas den så kallade karensdagen, regeringen höjer och förlänger arbetslöshetsersättningen och höjer även bostadsbidraget till barnfamiljer.

2.5. 2022 – Allt åt alla

I diagram 7 visas budgetens påverkan på hushållens ekonomi för 2022. Detta års vinnande budget var i stort sett en budget framtagen av Socialdemokraterna och Miljöpartiet, avsedd att stödjas av Centerpartiet. Det vinnande förslaget lades dock fram av Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna och hade regeringens förslag som utgångspunkt. Vi ser en budget som ger höjningar till alla inkomstgrupper.

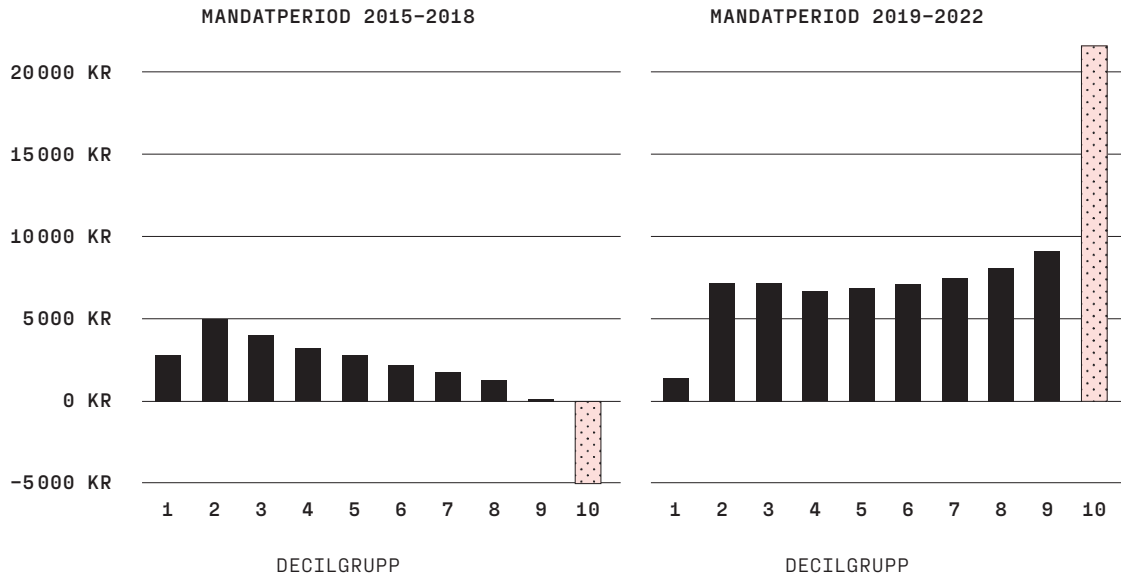
Särskilt stor blir lyftet för personer i decilgrupp 2 och 3, men alla grupper utom decilgrupp 1 får inkomsthöjningar på minst 2 000 kronor.

Budgeten för 2022 är, likt 2018 och 2021, en expansiv budget med många satsningar och även en del kortsiktiga stöd. Ur ett jämlikhetsperspektiv görs flera viktiga satsningar, bland annat inom socialförsäkringen. För den som lever med sjuk- eller aktivitetsersättning sänks skatten så att den likställs med löntagares skattenivå och samtidigt höjs garantinivån. För den som är sjukskriven höjs maxtaket för sjukpenning. Pensionärer får höjt grundavdrag och även förbehållsbeloppet för hemtjänst höjs. Underhållsstödet till ensamstående föräldrar höjs även det.

Ytterligare reformer är bland annat ett utökat jobbskatteavdrag, sänkt skatt på bensin och diesel, utökad avdragsrätt för gåvor samt en ekonomisk kompensation till villaägare för de stigande elpriserna.

DIAGRAM 8.

Budgetens påverkan på respektive decilgrupp per mandatperiod.

Det är en budget som verkar fördelningspolitiskt, men helt förbiser effekterna på klimat- och miljöområdet.

2.6. Andra reformer värda att nämna under 2015-2022

Under de två mandatperioderna som här granskas genomförs även andra viktiga reformer med bäring på fördelningspolitiken och jämlikheten. År 2016 införs ett bidrag för barn- och unga som behöver glasögon eller kontaktlinser. År 2017 utökar regeringen den avgiftsfria tandvården från 19 till 23 år. De höjer också det allmänna tandvårdsbidraget för personer mellan 20-29 år och personer över 65 år. År 2021 höjs rutavdraget till 75 000 kronor från tidigare 50 000 kronor. Samma år inför regeringen inkomstpensionstillägget, vilket ger högre inkomst till pensionärer. Regeringen beslutar också

att pausa BNP-indexeringen av beskattningen på bensin- och diesel.

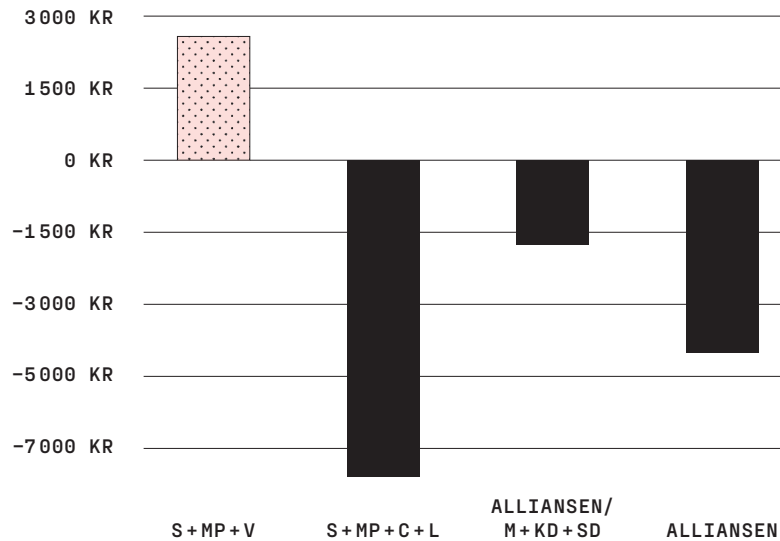
Omfördelningsnivåerna under 2015, 2017 och 2021 sticker inte ut mot de andra åren vi granskat närmare och inga större avvikelser sker heller under åren. Under 2015 och 2021 får decilgrupp 10 det högsta tillskottet i plånboken, 2017 går det största tillskottet till decilgrupp 2 samtidigt som decilgrupp 10:s inkomst minskar med ungefär 3 000 kronor per år.

2.7. En jämförelse mellan mandatperioder – mer omfördelning 2015-2018

I diagram 8 har vi slagit samman budgetarnas påverkan på respektive decilgrupp och delat upp diagrammet efter mandatperiod. Av diagrammet kan vi framför allt utläsa två viktiga skillnader. Dels har den senaste mandatperioden inneburit fler reformer som ger tillskott i

DIAGRAM 9.

Genomsnittlig skillnad i inkomstutveckling mellan decilgrupp 1 och 10 per budgetsamarbete.

plånboken, dels syns en skillnad i fördelningsprofil. Alla decilgrupper, utom tiondelen av befolkningen med lägst inkomster, fick markant högre inkomstökningar under mandatperioden 2019–2022 jämfört med mandatperioden 2015–2018. För decilgrupp 10 innebar mandatperioden 2015–2018 en minskning i disponibel inkomst med knappt 5 000 kronor. Samtidigt innebar nästföljande mandatperiod en inkomstökning med nästan 21 000 kronor.

Skillnaden i fördelningsprofil framgår också tydligt i diagrammet. Under mandatperioden 2019–2022 fick decilgrupp 2–9 inkomstökningar på mellan 7 000 och 9 000 kronor. Decilgrupp 1 sticker ut med en betydligt lägre höjning och decilgrupp 10 med en betydligt högre höjning. Mandatperioden innan var inkomstökningarna lägre men som högst för decilgrupp 1–5 och avtagande med högre inkomster.

2.8. Jämförelse mellan budgetsamarbeten – S, MP och V prioriterar dem med lägre inkomst

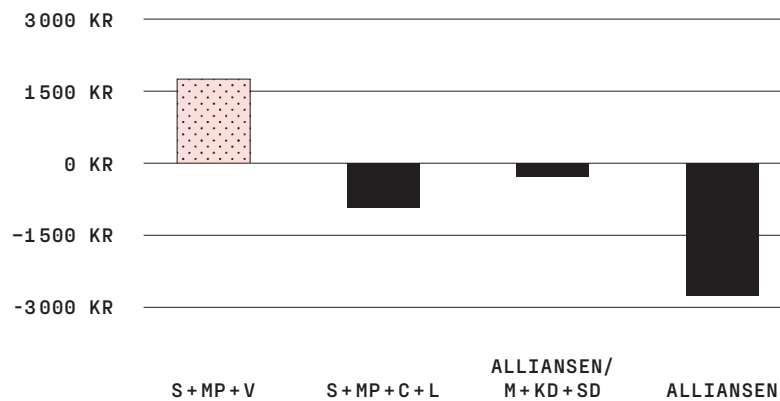
I diagram 9 jämför vi den genomsnittliga skillnaden i nominell inkomstutveckling per år för decilgrupp 1 och decilgrupp 10, uppdelat efter budgetsamarbete. Ett positivt värde innebär att decilgrupp 1 haft en högre genomsnittlig inkomstökning än decilgrupp 10. Ett negativt värde innebär att decilgrupp 10 haft en högre genomsnittlig inkomstutveckling än decilgrupp 1. Om decilgrupp 1 fått en ökning med 2 000 kronor och decilgrupp 10 en ökning med 1 000 kronor blir skillnaden + 1 000 kronor.

Diagrammet innehåller även motsvarande siffror för Alliansens regeringsår 2006–2014. Dessa värden hämtades från Katalys rapport *Mest åt de rika*, då SCB gjorde samma typ av beräkningar som i denna rapport.²⁴ I diagrammet

24. Hegelund, Erik och Suhonen, Daniel. *Mest åt de rika - Fördelningsstudie av Alliansregeringens politik 2006-2014*. Katalys no. 12. 2014.

DIAGRAM 10.

Genomsnittlig skillnad i inkomstutveckling mellan decilgrupp 2 och 9 per budgetsamarbete.

framgår tydligt att Socialdemokraternas samarbete med Miljöpartiet och Vänsterpartiet prioriterade dem med lägre inkomster i mycket högre grad än andra budgetsamarbeten. Decilgrupp 1 fick i genomsnitt 2 800 kronor bättre inkomstutveckling per år än decilgrupp 10. Under andra budgetsamarbeten är förhållandet det omvända, då är det decilgrupp 10 som får bättre inkomstutveckling än decilgrupp 1. Det är värt att poängtera att siffrorna som presenteras är respektive budgetalternativs genomsnitt under åren de fått igenom sin budget. Under alliansregeringens tid 2006–2014 gav deras reformer alltså 4 500 kronor mer till decilgrupp 10 än till decilgrupp 1, åtta år i följd.

I diagram 9 syns slopanDET av värnskatten väldigt tydligt. Det är på grund av den reformen som skillnaden i inkomstutveckling blir så väldigt stor under regeringens samarbete med Centerpartiet och Liberalerna. I diagram

10 jämför vi på liknande vis skillnad i inkomstutveckling, men nu i stället mellan decilgrupp 2 och 9. Fördelningen av inkomster från lön, pension, kapital och transfereringsinkomster är i decilgrupp 2 och 9 mer likt en genomsnittlig invånare än motsvarande fördelning i decilgrupp 1 och 10, där decilgrupp 1 har en låg andel löneinkomster och decilgrupp 10 en hög andel kapitalinkomster.²⁵ När vi jämför decilgrupp 2 och 9 slår inte värnskattens slopanDE igenom, men skillnaden i prioritering hos de olika budgetsamarbetena kvarstår lika tydligt.

2.9. Coronapandemins effekter på gnikoefficienten

Coronapandemin med hälsoeffekter och nedstängningar i dess kölvatten fick massiv påverkan på den svenska

25. SCB.

26. Angelov, Nikolay och Waldenström, Daniel. *Hur har Covid-19-pandemin påverkat skatteintäkter och arbetsinkomster?* Skatteverket, 2021.

ekonomin, och så även på jämlikheten. Enligt en rapport från Skatteverkets analysenhet sjönk arbetsinkomsterna till följd av bland annat arbetslöshet särskilt för låginkomsttagare, vilket i sin tur bidrog till ökade löneinkomstskillnader. Som en effekt av detta ökade ginikoefficienten med två till tre

procent (ej att förväxla med procentenhet). Att ökningen inte blev större beror enligt Skatteverkets analys på de stödpaket som regeringen sjösatte. Utan dessa stödpaket hade ökningen i inkomstspredning varit mer än dubbelt så stor, cirka fem till tio procent.²⁶

3. Analys

3.1. Samarbete vänsterut ger starkare fördelningspolitik

Fördelningspolitiskt skiljer sig de två mandatperioderna vi jämför åt förhållandevis mycket. Det syns både på den högre nivån när vi tittar på förändringen i ginikoefficient i diagram 2 och på den sammanlagda påverkan för respektive mandatperiod i diagram 8. Skillnaden syns också mer konkret när vi granskar enskilda år. Under den första mandatperioden ser vi i högre utsträckning en fördelningsprofil som, både som andel av inkomst och i rena kronor, gynnar dem med lägre inkomst mest.

Det råder ingen tvekan om att den som eftersträvar en mer jämlik ekonomisk politik kan dra vissa slutsatser av resultaten från ovanstående material. När partierna till höger lägger budgetförslag gynnar dessa förslag primärt höginkomsttagare, även om andra inkomstgrupper också kan få mer pengar i plånboken tack vare reformerna. I regel bidrar dock de vinnande budgetförslagen från Moderaterna och Kristdemokraterna som granskats i den här rapporten till ökade inkomstklyftor. Budgeten 2019 visar att inkomstökningar hos höginkomsttagare delvis bekostas genom inkomstminskningar för dem med lägst inkomster.

När Socialdemokraterna tvingas samarbeta högerut för att få igenom budgeten finns liknande tendenser. Viktiga Socialdemokratiska frågor får förvisso

utrymme, men det sker till priset av andra reformer som ökar klyftorna, till exempel den slopade värnskatten eller utökat rot- och rutavdrag.

Fördelningspolitiskt sticker budgetsamarbetet med Miljöpartiet och Vänsterpartiet 2016–2018 ut. Under den här perioden genomförs ett flertal reformer som bidrar till minskade inkomstklyftor, och som också genomförs med just det uttalade syftet. Diagram 9 och 10 visar entydigt att det endast är Socialdemokraternas budgetsamarbete med Miljöpartiet och Vänsterpartiet som ger en högre inkomstökning till decilgrupp 1 och 2 än till decilgrupp 9 och 10.

Diagrammen visar också alliansregeringens bidrag till nuvarande inkomstskillnader. Med hjälp av resultaten från Katalys rapport *Mest åt de rika* ser vi att regeringsalternativet som enligt Fredrik Reinfeldt skulle sänka skatten "lika mycket för metallarbetaren som för direktören" i stället ökade inkomstskillnaden mellan decilgrupp 9 och 2 med 2 900 kronor per år.^{27, 28} Reformerna under alliansregeringens åtta år vid makten gav alltså 23 000 kronor mer till decilgrupp 9 än till decilgrupp 2.

3.2. Klyftorna minskar stundtals – men långsamt

Det mått på jämlikhet som används i diagram 2, ginikoefficienten, är inte utan brister. Likväl är det världens mest veder-

27. Hegelund, Erik och Suhonen, Daniel. *Mest åt de rika – Fördelningsstudie av Alliansregeringens politik 2006–2014*. Katalys no. 12. 2014.

28. <http://www.expressen.se/nyheter/fredrik-reinfeld-chattade-pa-expressense/>

tagna mått för att göra jämförelser av inkomstklyftor mellan länder och över tid.

När vi granskar diagram 2, med en minskning av ginikoefficienten som uppgår till cirka 0,0025 för den socialdemokratiskt ledda regeringens "bästa" fördelningspolitiska år vid makten, är det lätt att tro att minskningen av klyftorna är stor. Det är den inte. I den takten

Miljöpartiet gett en bättre fördelningspolitik – lika tydligt är det att takten i samma fördelningspolitik är för långsam för att på allvar vända utvecklingen.

I jämförelse med alliansregeringens tid vid makten framgår det dock tydligt att utvecklingen går åt rätt håll, om än alltför långsamt.

I stället för skattelättnader som riktas mot de som har minst går det att återställa skatten för de som har mest.

skulle det ta oss mer än 30 år att ta oss tillbaka till den lägre nivå av inkomstklyftor som på 1980-talet gjorde Sverige till ett av världens mest jämlika länder. Detta förutsatt att varje budget under dessa 30 år skulle hålla lika hög fördelningspolitisk takt som budgeten 2016 och 2018 och att inkomstutvecklingen i alla inkomstgrupper hölls konstant.

Det bör dock poängteras att en budget inte är det enda som påverkar ginikoefficienten. Mycket av förändringen, och de ökade klyftorna, sker oberoende av politiken som en effekt av inkomstutvecklingen på arbetsmarknaden. Politikens uppgift är förstås likväl att mildra, och helst vända, utvecklingen med ökande klyftor. Socialdemokraterna har under den här perioden regerat landet under anmärkningsvärt svåra förhållanden, där såväl pandemi som det parlamentariska läget har inskränkt det politiska handlingsutrymmet på mer än ett område. Lika tydligt som det är att ett samarbete med Vänsterpartiet och

3.3. Hög tid för skatteåterställning

Efter alla år med utökade jobbskatteavdrag har flera budgetar under de senaste åren varit fokuserade på att minska den högre beskattningen av andra inkomster, till exempel aktivitetsersättning och pensionsinkomster. Eftersom dessa inkomster generellt är lägre än löneinkomster har den sänkta skatten haft en minskande effekt på de ekonomiska klyftorna.

Detta är inte nödvändigtvis fel i sig, men det går också att använda en omvänd logik för att bekämpa inkomstklyftorna. I stället för skattelättnader som riktas mot de som har minst går det att återställa skatten för de som har mest, exempelvis genom att ta bort eller sätta tak på jobbskatteavdraget, förändra fastighetsskatten och återinföra värnskatten. En sådan skatteåterställning skulle innebära mer pengar till staten och mer resurser till välfärden – exempelvis stödet till de mest utsatta – samtidigt som inkomstklyftorna skulle minska.

Under den period vi granskar i rapporten har arbetet för att minska klyftorna skett direkt genom reformer som gör skillnad i plånboken. Ett annat sätt att uppnå minskade klyftor är att offentligt finansiera saker som tidigare har behövts bekostas av den enskilde. Vår offentligt finansierade välfärd med gratis skolgång och fri sjukvård är exempel på välfärds-tjänster som har en starkt minskande

effekt på inkomstskillnaderna i Sverige. Att höja skatten för dem med högre inkomster och därigenom stärka välfärden och avskaffa behovet av tilläggstjänster ger en dubbel effekt när det gäller att minska de ekonomiska klyftorna.

Ett sådant tillvägagångssätt skulle också vara mer långsiktigt hållbart, inte minst med tanken på den pågående klimat- och miljökrisen. Att försöka hjälpa de som har det sämst genom generella skattesänkningar på sådant som bidrar till att förstärka klimatkrisen (till

exempel genom sänkta bensinskatter) är kontraproduktivt, inte minst då de som kommer att drabbas hårdast av klimatförändringarnas konsekvenser sannolikt tillhör de delar av samhället som har lägre inkomster. Inte heller kan en "allt åt alla"-lösning på de växande klyftorna fungera i detta sammanhang. Rimligen måste vår gemensamma konsumtion minska, åtminstone kortsiktigt, för att klara miljö- och klimatmålen. En hållbar fördelningspolitik tar från de rika och ger till de fattiga.

4. Slutsats

När Katalys 2014 lät SCB göra liknande beräkningar efter åtta år med Alliansen slog vi fast att det var höginkomsttagarna som fått de största inkomstökningarna. Alliansregeringens politik hade förvisso inneburit inkomstökningar även för arbetande människor med lägre inkomst, men det var hos de välbeställda som ökningarna var som störst. När de forna allianspartierna i olika konstellationer varit med och påverkat enskilda statsbudgetar under de senaste åtta åren visar resultatet att inte mycket har förändrats. Högerpartierna prioriterar fortsatt sänkta skatter och höjda avdrag för redan välbeställda på bekostnad av så gott som alla andra samhällsmål.

Viljan att bedriva aktiv fördelningspolitik förefaller större hos Socialdemokraterna. Ett budgetsamarbete mellan Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet ger tveklöst bäst fördelningspolitiskt utfall under den granskade perioden. Under de fördelningspolitiskt "bästa" åren, 2016 och 2018, minskar den svenska ginikoefficienten och de tjugo procent med lägst inkomst har än bättre inkomstutveckling än de tjugo procent med högst inkomst.

Detta till trots är takten långsam och stegen mot minskade klyftor är bekymrande små. Även i de bästa fördelningspolitiska budgetarna under den granskade perioden minskar ginikoefficienten knappt märkbart, och i den takt som minskningen av klyftorna sker skulle Sveriges låginkomsttagare behöva vänta ett halvt liv på att få

uppleva en nivå av jämlikhet i samhället som påminner om 1980-talets.

Samtidigt har den socialdemokratiska ledda regeringen gjort ytterst lite för att komma till rätta med utvecklingen där plånbokens storlek i allt större utsträckning påverkar möjligheten till god vård, omsorg och utbildning. Marknadiseringen i välfärdssektorn fortskrider, likvärdigheten i skola och vård brister, och staten fortsätter att genom skattereduktioner som rutavdraget ge incitament till de som har råd att själva vända sig till marknaden för att släta över välfärdsstatens tillkortakommanden.

Inte heller har fördelningspolitiken under den granskade perioden i tillräckligt hög grad beaktat klimatkrisen och den svenska klimat- och miljöpåverkan. Socialdemokraternas nyfunna fördelningspolitiska recept, att ge allt åt alla, är inte långsiktigt hållbart. Den rikaste tiondelen av Sveriges befolkning står idag för en oproportionerlig stor del av utsläppen.²⁹ En hållbar fördelningspolitik bör således bestå av ett givande (till de som har minst), men också ett tagande (från de som har mest).

Likväl visar den här rapporten att det spelar roll vem som styr. Det går, med rätta, att kritisera takten i jämlikhetsarbetet, men i budgetsamarbeten mellan Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet har arbetet åtminstone gått åt rätt håll. Det motsatta förhållandet gäller för budgetöverenskommelser där Liberalerna och Centerpartiet varit

29. Oxfam. Svensk klimatjämlighet - Behovet av en rättvis omställning. 2020.

involverade, eller när oppositionen till höger vunnit budgetomröstningar.

Slutsatsen är att en ekonomisk politik som präglas av att alla ska med inte genomförs med högerpartier – den kräver en stark vänster. Men det kräver också att vänstern intensifierar sitt arbete för minskade klyftor, och låter en sådan politik beakta det begränsade klimatutrymme som råder.

Det finns utrymme för att bedriva offensiv fördelningspolitik efter valet.

Det finns utrymme för att bedriva offensiv fördelningspolitik efter valet. Centralt för en sådan fördelningspolitik är inte bara att stärka ekonomin hos dem med lägst inkomster, utan också att minska plånbokens generella betydelse för att kunna få tillgång till god vård, omsorg och utbildning.

Ett skäl till att jämlikheten, även under de fördelningspolitiskt bästa budgetåren, förbättrats så långsamt beror rimligen på att Socialdemokraterna lämnat många av såväl sina egna som alliansregeringens stora skattesänkningar samt skattepolitiska reformer intakta: jobbskatteavdrag, slopad arvs- och gåvoskatt, slopad förmögenhetsskatt, och slopad värnsskatt. Dessutom har de skattereduktioner som närmast ensidigt gynnat höginkomsttagare, som rutavdraget, utökats. Välfärdsstatens underfinansiering och den rikaste tiondelens gigantiska inkomstlyft hade troligen aldrig kunnat inträffa utan dessa reformer. En slutsats är att ett framgångsrikt jämlikhetsarbete kräver åtgärder i en helt annan viktklass än vad som skett under innevarande mandatperiod.

Hela samhället tjänar på minskade inkomstklyftor. Hela samhället tjänar på en fungerande välfärdsstat. Kanske är tiden kommen för en rejäl skatteåterställning, där många av de skattelättnader som ensidigt gynnat de allra rikaste dras tillbaka. Ett rödgrönt samarbete som vågar driva en sådan politik skulle ha alla möjligheter att på ett långsiktigt hållbar sätt minska inkomstklyftorna i Sverige efter valet.

KÄLLFÖRTECKNING

- Allelin, Majsa, Kallifatides, Markus, Sjöberg, Stefan och Skyrman, Viktor. *Välfärdsmodellens omvandling: det privata kapitalets utvidgning i den offentliga sektorn*. Katalys no. 56. 2018. <https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2018/04/No-17.-V%C3%A4lf%C3%A4rdsmodellens-omvandling.pdf>
- Allvin, Rikard och Österlund, Vilgot. *Avdragskalaset*. Katalys no 105. 2022. <https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2022/05/No-105.Avdragskalaset.pdf>
- Angelov, Nikolay och Waldenström, Daniel. *Hur har Covid-19-pandemin påverkat skatteintäkter och arbetsinkomster?* Skatteverket. 2021. <https://www.ifn.se/media/yt312mkv/2021-angelov-waldenstr%C3%B6m-hur-har-covid-19-pandemin-p%C3%A5verkat-skatteint%C3%A4kter-och-arbetsinkomster.pdf>
- Eriksson, Sofia. Forskare: Sverige behöver minska utsläppen med 21 procent i år. *Ny Teknik*. 2022-04-27. <https://www.nyteknik.se/miljo/forskare-sverige-behover-minska-utslappen-med-21-procent-i-ar-7032200>
- Expressen*. <http://www.expressen.se/nyheter/fredrik-reinfeld-chattade-pa-expressen/>
- Fjellman, Anna-Maria. *School choice, space and geography of marketization – Analyses of educational restructuring in upper secondary education in Sweden*. Doktorsavhandling. Göteborgs universitet, 2019. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/58025/1/gupea_2077_58025_1.pdf
- Hegelund, Erik och Suhonen, Daniel. *Mest åt de rika – Fördelningsstudie av Alliansregeringens politik 2006–2014*. Katalys no. 12. 2014. https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2017/03/katalys_no._12.pdf
- Helmerson, Katarina. Ökade klyftor i fokus i Löfvens sommartal. *Sveriges Radio*. 2014-08-10. <https://sverigesradio.se/artikel/5934237>
- Holmin, Maria. OECD: Svensk ekonomi stark men klyftorna ökar. *SVT*. 2017-02-08. <https://www.svt.se/nyheter/ekonomi/oecd-svensk-ekonomi-starkmen-klyftorna-okar>
- Jämlikhetskommissionen. *SOU 2020:46. En gemensam angelägenhet*. https://www.regeringen.se/4a23ec/contentassets/a60a4b64403e466fb7af8ab30a2399e2/sou-2020_46_vol-1_webb.pdf
- Lapidus, John. *Privata sjukvårdsförsäkringar bryter mot lagen*. Katalys no. 84. 2020. <https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2020/11/No-84.Privata-sjukforsakringar-bryter-mot-lagen.pdf>
- Lennartsson, Rakel. Slopad värnsskatt största kostnaden i budgeten. *Omni*. 2019-09-18. <https://omni.se/slopad-varnsskatt-storsta-kostnaden-i-budgeten/a/g7jz2k>
- Lundberg, Patrik. Statsministern: Vi ser hur de rikaste har dragit i väg. *Dagens Nyheter*. 2022-06-12. <https://www.dn.se/sverige/statsministern-vi-ser-hur-de-rikaste-har-dragit-i-vag/>
- Naturvårdsverket. Sveriges klimatutsläpp ökade med fyra procent under 2021. Pressmeddelande, 2022-06-22. <https://www.naturvardsverket.se/om-oss/aktuellt/nyheter-och-pressmeddelanden/sveriges-klimatutslapp-okade-med-fyra-procent-under-2021>
- OECD. *Equity in education – Breaking down barriers to social mobility*. 2018. <https://www.oecd.org/education/equity-in-education-9789264073234-en.htm>
- Oxfam. *Svensk klimatojämlighet – Behovet av en rättvis omställning*. 2020. https://www.oxfam.se/sites/default/files/content-page/attachments/svensk_klimatojamlighet-behovet_av_en_rattvis_omställning.pdf
- Plesner, Åsa. Budget ur balans – En granskning av äldreomsorgens ekonomi och arbetsmiljö. *Arena Idé*. 2020. <https://arenaide.se/wp-content/uploads/sites/2/2020/03/budget-ur-balans-2020-03-25-compressed.pdf>

- SCB. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/inkomster-och-inkomstfordelning/inkomster-och-skatter/pong/tabell-och-diagram/inkomster--ekonomisk-standard-riket/gini-koefficient/>
- SCB. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/inkomster-och-inkomstfordelning/inkomster-och-skatter/>
- SCB. *Att jämföra inkomster för hushåll.* 2016-10-06. <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2016/Att-jamfora-inkomster-for-hushall/>
- SCB. *Miljöpåverkan från konsumtion – ny officiell statistik.* 2019-11-19. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/miljoekonomi-och-hallbar-utveckling/miljo-rakenskaper/pong/statistiknyhet/miljoraken-skaper--miljopaverkan-fran-konsumtion-2017/>
- Skolverket. *Analys av familjebakgrundens betydelse för skolresultaten och skillnader mellan skolor.* Rapport 467. 2018. <https://www.skolverket.se/getFile?file=3927>
- Socialdemokraterna. *Valmanifest 2014.* <https://www.socialdemokraterna.se/download/18.12ce554f16be946d04640800/1568881613666/valmanifest-2014.pdf>
- Vårdanalys. *Privata sjukvårdsförsäkringar – Ett kunskapsunderlag om möjliga konsekvenser för patienter och medborgare.* Rapport 2020:3. <https://www.vardanalys.se/wp-content/uploads/2020/03/Rapport-2020-3-Privata-sjukv%C3%A5rdsf%C3%B6rs%C3%A4kringar.pdf>
- Waldenström, Daniel. Perspektiv på den ekonomiska ojämlikheten i Sverige. *Ekonomisk Debatt*, 48(4), 2020. <https://www.nationalekonomi.se/sites/default/files/2020/05/48-4-dw.pdf>

Tyckte du att denna rapport var intressant, vill vi rekommendera följande läsning

Rikard Allvin och Vilgot Österlund visar hur ojämnt utnyttjandet av ränteavdrag och rut och rot är. Mer än en fjärdedel av statens kostnader för avdragen gick till den tiondel i samhället med högst inkomster. Motsvarande siffra för den tiondel av befolkningen som har lägst inkomster var mindre än en procent.

I Katalys fördelningsstudie av Alliansregeringen politik 2006–2014, konstaterar **Erik Hegelund** och **Daniel Suhonen** att den tiondel av hushållen som har högst inkomster delar på lite mer än en fjärdedel av hela inkomstökningen. Den tiondel av hushållen med lägst inkomster delar på en procent.

I rapporten **20 miljarder skål att åga själv** visar **Daniel Mathisen** att det är en ren förlustaffär för skattebetalarna när kommuner säljer lokaler och sedan hyr dem från privata aktörer. Om samtliga skolfastigheter i Sverige såldes ut för att sedan hyras tillbaka skulle skillnaden bli 20 miljarder årligen i ökade kostnader.

Inför valet 2022 blåser en stark vänstervind som Socialdemokraterna måste ta tillvara. I **Mot en progressiv majoritet** – av **Daniel Suhonen, Enna Gerin** och **Kalle Sundin** – förs en strategisk diskussion om hur socialdemokratin bör agera. Innehåller 23 reformer som borde genomföras i Sverige under kommande decennier.

Katalys – Institut för facklig idéutveckling

Katalys är ett oberoende fackligt idéinstitut som bedriver utredningsverksamhet och opinionsbildning. Våra verksamhetsområden är välfärd, samhällsekonomi, arbetsmarknad och fördelningsfrågor. Vår uppgift är att generera kunskap och perspektiv som kommer såväl den politiska debatten som fackföreningsrörelsen och dess företrädare på lokal, regional och central nivå till gagn. Men vår uppgift är även att driva den politiska debatten framåt i dessa frågor, med egna analyser och förslag grundade i fackliga perspektiv. Vi står på två ben – idéutveckling och politisk påverkan. Värderingsmässigt står vi på LO-medlemmarnas sida.

Katalys tror inte att ökade samhällsklyftor är en naturlig eller opåverkbar följd av en globaliserad värld. Vi ställer inte upp på resonemang om att bara för att det går att skapa en marknad av något som vi äger gemensamt, så ska den marknaden skapas. Vi ser att det finns konstruktiva vägar framåt för den svenska arbetsmarknaden och att de principer som en gång formade arbetsmarknaden är relevanta även i framtiden. Vi vill bidra till att den generella välfärden och trygghetssystem säkras och utvecklas. Katalys – Institut för facklig idéutveckling startades på initiativ av 6F – fackförbund i samverkan.

6F utgörs av LO-förbunden Byggnads, Elektrikerna, Fastighets, Målarna och Seko.

Besök vår hemsida:
www.katalys.org

PRENUMERERA PÅ KATALYS NYHETSBRIV FÖR ATT FÅ SENASTE NYTT OM VÅR UTGIVNING OCH VÅRA ARRANGEMANG: WWW.KATALYS.ORG/NYHETSBRIV